

Bokanmälan: The Insect and the Image

Janice Neri, 2011: *The Insect and the Image. Visualizing Nature in Early Modern Europe, 1500-1700.* Minneapolis: University of Minnesota Press. ISBN 978-0-8166-6765-9. Nätpreis ca 200 kr.

Steget från att samla insekter till att även samla på gamla böcker är inte särskilt långt. Den taxonomiska litteraturen har ett bestående värde som gör att den kan vara användbar vid identifiering av arter långt efter sin tillkomst. Är den dessutom illustrerad kan den även vara vacker att bläddra i, och som regel mycket dyr att införskaffa. De äldre prelinneanska praktverken hör man som entomolog bara talas om, och namn som Ulisse Aldrovandi och Maria Sibylla Merian har en närmast magisk klang. Nu har den amerikanska konstvetaren Janice Neri tagit sig an uppgiften att studera ett urval av de mest kända av de tidigaste verken som avbildar insekter. Frågor hon ställer sig är hur det kom sig att man på 1500-talet började se insekter som ett seriöst studieobjekt och vad de betydde socialt och personligt för dem som gjorde det. Varför uppstod vid denna tid ett intresse för insekter och varför avbildade man dem på det sätt man gjorde?

En viktig och stilbildande utgångspunkt är Albrecht Dürers avbildning av en ekoxhane från 1505. En individuell insekt har här placerats ensam i centrum av bilden och avbildats på ett naturalistiskt sätt. Från att i tidigare arbeten ha haft en mer marginell plats och framställd i en mer stiliserad, grovhuggen form kommer nu insekten att omfattas av vad Neri kallar "specimen logic", dvs den individuella insekten mot en vit bakgrund avskild från de naturliga samband den annars ingår i. Sättet att avbilda insekter kan sägas

återspegla betraktandet av naturen som bestående av vackra, exotiska objekt man kan samla på. Därmed blir de även objekt som kan fungera som varor på en marknad och därmed omfattas av ett nätverk av cirkulerande och byten.

Flamländaren Joris Hoefnagel (1542-1601) var en av de första med att producera planschverk som dominerades av insekter. Inspirerad av Dürer avbildade han ekoxen med mer verklighetstrogna skuggor och utan de vita linjer mellan kroppsdelarna som Dürer använt sig av. Hoefnagel gick även ett steg till då han avbildade en ekoxe med vingarna utfällda. Genom att begränsa sig till insekter som passade hans teknik, främst fjärilar, trollsländor och skalbaggar, kom Hoefnagel enligt Neri att forma synen på dem. Han drog sig inte heller för att blanda verkliga och fiktiva insekter i sina verk.

Två av de första illustrerade insektsböckerna är Aldrovandis *De animalibus insectis* tryckt 1602 och Thomas Moffets *Insectorum sive minimorum animalium theatrum* från 1634, båda resultat av ett mer kollektivt arbete utfört huvudsakligen under slutet av 1500-talet. Gemensamt för båda dessa verk är deras förankring i medicin och naturalhistoria, och att de framställdes med en slags ”klippa och klistra” teknik. Böckernas samlade bilder var ett sätt att göra naturen gripbar och fungerade enligt Neri som en slags virtuell samling, vilken underlättade kommunikation.

I ett särskilt kapitel tittar Neri närmare på stilleben från 1590 till 1620, som förutom de dominerande blombuketerna innehöll även insekter och andra mer eller mindre exotiska objekt. Enligt Neri framställdes målningar av detta slag främst för hoven, och insekterna reflekterar publikens tycke för rara objekt som kunde ingå i kuriosakabinett och andra typer av samlingar. Genom att avbildas tillsammans med andra redan etablerade samlingsobjekt

Janice Neri i studietagen på sitt kontor vid Boise State University.

som vackra snäckskal och mynt kom insekternas status som samlingsbara bilder och objekt härigenom att ökas.

Engelsmannen Robert Hooke (1635-1703) var något av ett universalgeni och Neri har studerat tillkomsten av hans verk *Micrographia* från 1665. Bokens 38 koppartryck, av vilka 15 föreställer små insekter, visar väl vilken god observatör och illustratör Hooke var. Hans anspråk på objektivitet framgår av hans påstående om att naturstudier kräver ”a sincere hand, and a faithful eye, to examine and to record the things themselves as they appear.” Då han avbildade mycket små objekt med mikroskopets hjälp gällde det att värna om sin trovärdighet, vilket bl a innebar att Hooke framställde sig själv som ensam ansvarig för arbetet trots att det inte alltid var så det gick till. I *Micrographia* framstår mikrovärlden som lugn och välordnad, vilket kan ha haft politiska orsaker genom att naturvetenskapen inte ville riskera att hamna i motsättning till den nyss återupprättade monarkins krav på samhällelig stabilitet.

Några av de vackraste insektsböcker som någonsin gjorts svarade holländskan Maria Sibylla Merian (1647-1717) för. Hon kombinerade sin bildframställning med ett glödande intresse för insekternas utveckling och arbetade från början i en tradition av mönsterplanscher, framställda för att ligga till grund för broderier. Merian övergav sin man för att tillsammans med sina två döttrar leva i ett labadistkloster, men flyttade senare till Amsterdam där hon försörjde sin familj mha sin bildkonst. Tillsammans med en av sina döttrar reste hon 1699 till Surinam, en holländsk koloni i Sydamerika, för att där studera de tropiska insekternas utveckling. Merians studier resulterade 1705 i hennes praktverk *Metamorphosis*

Fortsättning på sidan 27!